

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ

Ο ΘΕΜΕΛΙΩΤΗΣ ΤΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ

100 χρόνια
από τόν θάνατό του (1921 – 2021)

Θά μπορούσε να ονομαστει ένας από τους σοφούς του Γένους, ένας από τους άκαματους εργάτες της νεοελληνικής αναγέννησης.

Έγραφε γι' αυτόν ο Γ. Αποστολάκης: «Είναι δικό μας καλό, τους λίγους ανθρώπους που έχουμε μέ αξία, να τους μελετούμε και να τους συλλογίζομαστε, γιατί μονάχα έτσι γινόμαστε έτοιμοι να συνεχίσουμε τη ζωή από τό ακρότατο σημείο που την έφτασαν εκείνοι' άλλιως του κάκου ελπίζουμε να καλύτερηση. Η ζωή μονάχη της άφημένη ποτέ δέν παίρνει τό δρόμο προς τά πάνω και προς τά ύψη, παρά πηγαίνει στον κατήφορο και στον ξεπεσμό».

Ο Νικόλαος Πολίτης γεννήθηκε σέ χρόνους που είχε μέν λήξει πρό είκοσιπέντε έτων ό ένοπλος άγώνας του Γένους για την έλευθερία, αλλά βρισκόταν στην άκμή του άλλος άγώνας, επίσης έθνικός, που άφορούσε, όχι πλέον στην έλευθερία, αλλά στην ίδια την έθνική μας ύπόσταση.

Κατά τό 1830 ό Fallmerayer στή Δύση διακηρύσσει ότι ούτε σταγόνα γνήσιου έλληνικού αίματος δέν ύπάρχει στις φλέδες των Έλλήνων άγωνιστών. Για τους Έλληνες, λοιπόν, ήταν ζήτημα έθνικής ύπόστασης ή ανατροπή της θεωρίας του Fallmerayer και ή άπόδειξη της αδιάσπαστης συνέχειας του έλληνισμού από την αρχαιότητα ως σήμερα. Χρειάστηκε μακρός άγώνας από τους λογίους του έθνους για να αντιμετωπιστεί ή θεωρία αυτή.

Δύο δρόμοι υπήρχαν γι' αυτόν τόν άγώνα: 'Ο ένας ήταν ό ➤

« Καί τῆς καρδιᾶς μας
τὴν καρδιά
μας δείχνεις, τὸ Τραγούδι
τ' ὀλόδροσο,
τὸ πιό ὁμορφο ρηγόπουλο,
καί κράζεις:
- Ἀκούστε το πῶς κεληηδεῖ
καί δέστε το πῶς πάει!
Χαρεῖτε, νιάτα ἑλληνικά,
περηφανέψου, Μάννα! »

ιστορικός ἔλεγχος τῶν τεκμηρίων σὰ ὅποια βασιζόταν ἡ θεωρία, καί ὁ ἄλλος, ὁ δυσκολότερος, ἡ ἐξέταση τῆς γλώσσας καί τοῦ ὅλου βίου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὥστε νά διαπιστωθεῖ ἡ ἀδιάσπαστη συνέχειά του ἀπό τὴν ἀρχαιότητα ὡς τίς μέρες μας. Γιά νά γίνει αὐτό, ἔπρεπε νά συγκεντρωθεῖ πρῶτα τὸ ἀπαιτούμενο ὑλικό ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν σύγχρονο λαό καί ἀπὸ τίς ὑπάρχουσες παλαιότερες πηγές, καί νά παραβληθεῖ πρὸς τὰ γνωστά ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα. Σ' αὐτὸ τὸ κλίμα γεννήθηκε καί ἀναπτύχθηκε ὁ Νικόλαος Πολίτης.

Ἐπικεφαλῆς τοῦ πρώτου δρόμου ἦταν ὁ ἱστορικός Κ. Παπαρρηγόπουλος. Στὸν δεύτερο ἀγῶνα στρατεύθηκαν πολλοί. Ἐπικεφαλῆς τους ὁ Γ. Χατζηδάκις καί ὁ Ν. Πολίτης.

Στὴν προκήρυξη τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Πανασσῶν γιὰ τὴ συλλογὴ καί τὴ δημοσίευση ἀνέκδοτου λαογραφικοῦ ὑλικοῦ γράφει τὰ ἐξῆς: «Ἀναντίρρητον εἶναι ὅτι ἡ ἱστορία δέν ἐπαρκεῖ μόνη τῆς ἵνα καταδείξη τὸν βίον ἔθνους τινός. Ἀνάγκη νά ἐπέλθῃ πρὸς πλήρη τοῦ χαρακτῆρος καί τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ κατανόησιν καί ἡ γνῶσις τοῦ καθ' ἕκαστα βίου, τῆς διανοητικῆς καταστάσεως καί τῆς γλώσσας, δι' ἧς τοῦτο τὰς ἐνδιαθέτους ἐννοίας ἐκφράζει».

Σταθμός γιὰ τίς ιδέες καί τὴν ἐπιστημονικὴ σταδιοδρομία τοῦ Ν. Πολίτη ἦταν ὁ Ροδοκανάκειος διαγωνισμός τοῦ 1867 μέ θέμα τὴν συλλογὴ ἠθῶν καί ἐθίμων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Οἱ ἀγωνοθέτες ἀναζητοῦν «τούς νέους, οὓς θερμαίνει τὸ τοῦ πατριωτισμοῦ ἱερόν πῦρ» γιὰ νά ἀποκτήσουν τὴν εἰδικότητα τὴν ὅποια ἀπαιτεῖ «τὸ θέμα τοῦ ἀγῶνος, οὕτινος ἡ φύσις εἶναι τοιαύτη, ὥστε συνδυάζει τὰ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ βίου μέ τὰ ἡμέτερα».

Καί ὁ ἀναζητούμενος μέ τὸ «ἱερόν τοῦ πατριωτισμοῦ πῦρ» νέος βρέθηκε καί ἦταν ὁ Ν. Πολίτης.

Ἡ βράβεισός του στὸν διαγωνισμό ἄνοιξε τὸ δρόμο πού τὸν ὀδήγησε καί στὴν εἰσαγωγὴ τῆς νέας εὐρύτερης ἐπιστήμης τῆς Λαογραφίας, τῆς ὁποίας δικαίως θεωρεῖται ὁ πατέρας.

Καμία πτυχὴ τοῦ ἐθνικοῦ μας βίου δέν ἀφέθηκε ἀνεξερευνήτη. Τὸ τεράστιο ὑλικό πού συγκεντρώθηκε ἐκδόθηκε ἐν μέρει. Χάρις στὴ βιβλιοθήκη Μαρασλῆ εἶδαν τὸ φῶς 4 τόμοι τῶν Παροιμιῶν καί δύο τῶν Παραδόσεων, ἐνῶ «αἱ Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ» ἐκδόθηκαν μέ τὴ βοήθεια τοῦ Ἀλέξανδρου Πάλλη.

Μέ τὴ διάπλαση τῆς ἑλληνικῆς λαογραφικῆς ἐπιστή-

μης, μέ τήν ἴδρυση τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας καί καιόπιν τῆς Ἐθνικῆς Μουσικῆς Συλλογῆς καί τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, καθὼς καί τῆς ἔκδοσης τοῦ περιοδικοῦ «Λαογραφία», ἀλλά καί μέ τή διδασκαλία του στό Πανεπιστήμιο, ὁ Νικόλαος Πολίτης δημιούργησε ὅλες τίς ἀπαραίτητες προϋποθέσεις γιά τή συνέχιση τοῦ ἔργου του σέ εὐρύτατη κλίμακα.

Ἐχοντας ὡς στόχο τή δημιουργία ἐθνικῆς πνευματικῆς ζωῆς, τό 1883 πείθει τόν διευθυντή τῆς «Ἐστίας» νά προκηρύξει διαγωνισμό γιά τή συγγραφή ἑλληνικοῦ διηγήματος. Στήν εἰσήγησή του γράφει: «Ὁμολογούμενον εἶνε, ὅτι τό εἶδος τοῦτο τῆς φιλολογίας, δηλαδή τό διήγημα, δύναται νά ἀσκῆση μεγάλην ἠθικήν ἐπίδρασιν, ὑποθέσεις ἐθνικῆς πραγματευόμενον, ἐπί τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος καί τῆς διαπλάσεως ἐν γένει τῶν ἠθῶν. [...] Ὁ ἑλληνικός δέ λαός, εἶπερ καί ἄλλος τις, ἔχει εὐγενῆ ἦθη, ἔθιμα ποικίλα καί τρόπους καί μύθους καί παραδόσεις ἐφ' ὧν τῶν περιστάσεων τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ βίου ἡ δέ ἑλληνική ἱστορία, ἀρχαία καί μέση καί νέα, γέμει σκηνῶν δυναμένων νά παράσχωσιν ὑποθέσεις εἰς σύνταξιν καλλιῶν διηγημάτων καί μυθιστορημάτων».

Τά ἐθνικά γεγονότα τόν συγκινοῦν βαθύτατα. Σέ ἡλικία μόλις δεκατεσσάρων ἐτῶν, ὅταν πληροφορήθηκε γιά τήν ἐπανάσταση τῆς Κρήτης, θέλησε κι αὐτός νά πολεμήσει γιά τήν ἀπελευθέρωσή της. Ἐγκατέλειψε κρυφά τό πατρικό του σπίτι καί, μέ μόνο ἐφόδιο ἓνα πάπλωμα, κατευθύνθηκε πεζός πρὸς τό Ναύπλιο, γιά νά ἀναχωρήσει ἀπό κεῖ γιά τήν Κρήτη. Μόλις καί μετὰ βίας κατόρθωσαν νά τόν ἀνακαλύψουν οἱ γονεῖς του καί νά τόν ἀναγκάσουν νά ἐπιστρέψει. Τό 1878 διακόπτει τίς σπουδές του στή Γερμανία καί κατεβαίνει στήν Ἑλλάδα γιά νά λάβει μέρος στήν ἐκστρατεία τοῦ Δομοκοῦ γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς Θεσσαλίας. Τά ἐθνικά ἰδεώδη καί ἡ προκοπή τοῦ ἔθνους εἶναι τό μέλημα τῆς ζωῆς του, καί προσφέρει πάντοτε τίς ὑπηρεσίες του ὅπου νομίζει ὅτι κάτι καλό μπορεῖ νά προκύψει.

Σ' ἓνα κείμενό του μέ τίτλο «Προσλαλιά τοῦ Πρυτάνεως Ν. Γ. Πολίτου πρὸς τοὺς ἐγγραφέντας φοιτητάς κατὰ τήν ἡμέραν τῆς παραδόσεως εἰς αὐτοὺς τῶν εἰσιτηρίων», περικλείεται καί ἡ ὑπόθηκῆ του — θά μπορούσαμε νά ποῦμε — πρὸς τίς νεότερες γενιές ἐπιστημόνων:

«Ἀντάξιος τῆς ἀποστολῆς του ἀναδεικνύεται πᾶς ἐπιστήμων μετὰ ζήλου, ἀγάπης καί ἐνθουσιασμοῦ ἐργαζόμενος ὑπέρ τῆς ἀληθείας καί οὐδέν ὑπεράνω ταύτης τιθέμενος, τήν δέ ψυχὴν τηρῶν ἀγνήν ἀπό παντός ἀγενοῦς στοχασμοῦ καί ὑπολογισμοῦ φιλαύτου καί ἐν πάσῃ πράξει του ἀποβλέπων πάντοτε πρὸς τήν ἐθνικὴν ὠφέλειαν. Διότι συναφῆ πρὸς τόν ὑψηλόν προορισμόν τοῦ ἐπιστήμονος εἶναι τό χρηστόν ἦθος καί ἡ ἀφοσίωσις ὑπέρ τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ καί παράλληλος πρὸς τήν ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν πρέπει νά χωρῆ ἡ δρᾶσις ὑπέρ τῆς εὐδαιμονίας καί τοῦ μεγαλείου τῆς πατρίδος».

Νιώθουμε πὼς ἐδῶ μιλάει ἓνας ἄνθρωπος πού πραγματικά ἔχει ἀφιερῶσει τή ζωή του σέ κάτι μεγάλο καί ὑψηλό καί εἶναι ἔτοιμος μέ τήν πράξη νά ἀποδείξει σέ κάθε στιγμή τήν ἀλήθεια τῶν λόγων του.

Ὁ ἐθνικός μας ποιητής Κωστῆς Παλαμᾶς, φίλος καί θαυμαστής τοῦ Πολίτη, τόν περιέλαβε στό ποίημά του «Πατέρες», πού ὑμνεῖ στό ἔργο του «Βωμοί». Ὁ ὕμνος τοῦ Πολίτη ἀρχίζει: «Χαῖρε ὁ Πολίτης, ὁ Σοφός!» καί τελιώνει:

«Καί τῆς καρδιᾶς μας τήν καρδιά
μᾶς δείχνεις, τό Τραγούδι
τ' ὀλόδροσο, τό πιό ὁμορφο ρηγόπουλο,
καί κράζεις:

- Ἀκοῦστε το πὼς κελαηδεῖ
καί δέστε το πὼς πάει!-
Χαρεῖτε, νιάτα ἑλληνικά,
περηφανέψου, Μάννα!

Τό άγγιγμα του Γιώργου Σεφέρη

Τό άγγιγμα του νομπελίστα ποιητή Γιώργου Σεφέρη δέν είναι εύκολο. Διστάζουν νά τό τολμήσουν άκόμη και οι είδικοί, σπουδαγμένοι, ίκανοί νά καταλάβουν τή γλώσσα τήν ποιητική. Κι όμως πενήντα χρόνια μετά τήν τελευταία του πνοή (20 Σεπτεμβρίου 1971) βρίσκονται δικοί του στίχοι και λόγοι μέ δύναμη ν' άγγίζουν και τόν άδαή και ύστερα νά τόν όδηγοϋν νά «άντιγράψει».

Ο Γιώργος Σεφέρης, διπλωμάτης και ποιητής, βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας (1963), γεννήθηκε στά Βουρλά, κοντά στή Σμύρνη. «Προέρχεται από οικογένεια λογίων. Ήταν γιός του Σμυρναίου Στέλιου Σεφεριάδη, Πανεπιστημιακού Καθηγητή-Διεθνολόγου, Άκαδημαϊκού και ποιητή. Η μάνα του, ή Δέσπω, τό γένος Τενεκίδη Γεωργίου, ήταν μία γυναίκα βιβλική». Έγραψε γι' αυτήν ή κόρη της και άδελφή του Γιώργου, Ίωάννα Τσάτσου: «Στό περιβάλλον τής όμηρικης οικογένειας τής Ίωνίας, μέ τήν άσάλευτη πίστη της και τό φόβο του Θεοϋ, μου θυμίζει μορφές τής Παλαιάς Διαθήκης. Προχωρούσε πάντα μέ τήν καρδιά της και ποτέ δέν έχανε τό

δρόμο της...». Αυτή ή Μάνα «άφησε στά παιδιά της μία άνυπολόγιστη κληρονομιά: Τήν πίστη στήν παρουσία του Θεοϋ»*.

Στά 1914 ή οικογένεια μετακομίζει άναγκαστικά στήν Άθήνα και χάνει ό δεκατετράχρονος Γιώργος τά άξέχαστα καλοκαίρια στή Σκάλα των Βουρλών, όπως γράφει ό φίλος του Νικόλαος Άρώνης.

Στό μικρό αυτό σημείωμα δέν θά αναφερθοϋμε στίς πολύπλευρες φιλολογικές και νομικές σπουδές του, στή λαμπρή διπλωματική του σταδιοδρομία, ούτε στήν «έπίσημη εμφάνισή» του στή λογοτεχνία μέ τήν ποιητική συλλογή «Στροφή» (1931) και τό πολύπλευρο συγγραφικό του έργο στή συνέχεια. Ούτε στή μνημειώδη όμιλία του μπροστά στή Σουηδική Άκαδημία, πού τιμά στό πρόσωπό του «μία γλώσσα περιλάλητη επί αιώνες, αλλά στήν παρούσα μορφή της περιορισμένη».

Δέν μπορούμε όμως νά μήν καταγράψουμε, μόνο ένδεικτικά, τήν πικρή διαπίστωση του ποιητή στά γυρίσματά του στόν κόσμο: «Όπου και νά ταξιδέψω ή Έλλάδα μέ πληγώνει» και μαζί τήν έντελως αντίθετη δε-

βαιότητα: «Η ύψηλότερη μορφή της Άνοιξης που ξέρω: μιὰ ἑλληνική Μεγάλη Ἑβδομάδα», κι ὕστερα μιὰ ἀφοηλιουική βαθιά ἀλήθεια: «Ἐἴτε βραδιάζει, εἴτε φέγγει, μένει λευκό τό γιασεμί».

Σ' αὐτό τό ταπεινό σημεῖωμα θά ἀντιγράψουμε ἓνα ποῖημα που ἔγραψε μόλις εἰκοσάχρονος, τότε που σπούδαζε Νομική στό Παρίσι (1920) καί τό ἔστειλε στήν ἀδελφή του.

Τό ποῖημα εἶναι προσευχή στήν Παναγία, τήν περίφημη ἀγαπημένη του Παναγία τῶν

Βουρλῶν, δυό χρόνια πρίν τήν καταστροφή καί τόν ἀβάσταχτο πόνο σιό χαμό τους, που ἔζησε ἡ καρδιά του.

Ὁ νεαρός φοιτητής δέν εἶναι ὁ μέγας ἀναγνωρισμένος ποιητής. Οἱ σίχοι του ὅμως φανερώνουν τό γνήσιο ποιητικό του τάλαντο, ἱκανοί νά πετύχουν τό ἄγγιγμα μέ τή δική του καί κάθε «τρισφτωχῆς» ψυχῆς καί νά τήν ὀδηγήσουν «στά γόνατα τ' ἅγια τά πονετικά, τά θεϊκά» τῆς Παναγίας, ἐκείνης στά Βουρλά, τά ματωμένα καί μαρτυρικά.

Ὡ Παναγιά, που σάν παρακαλῶ
συλλογιέμαι τή μάνα μου.

Ὡ Παναγιά λυπήσου τόν τρελό,
τόν βραχνό,
τόν πυκνό,

τόν πόνο, που μοῦ τρώει τά σπλάχνα.

Ὡ Παναγιά μου, εἶσαι καλή,
πρός σέ ἡ ψυχή μου ἡ ἁμαρτωλή
γυρνᾶ κι ἀπογυρνᾶ νά ζαποστάσει,
κι ὅμως τά μάτια μου τυφλά,
σκιάζονται τά τρανά, τά φωτεινά,
Δέσποινα, τά οὐράνια κάλλη νά κοιτάζουν,
σκιάζονται νά κοιτάζουν καί νά ἰδοῦν
καί τρεμοσοῦν,

Δέσποινα, πάρε τή μορφή,
τή γνώριμη μορφή
τή σιωπηλή
τήν ταπεινή

που ἔχεις στοῦ ζωκκλησιοῦ τό εἰκονοστάσι (...)

Ὡ Παναγιά μου, κάνε νά σθησιῶ,
νά ξεχασῶ,

— αὐτά εἶναι τά παρακάλια μου τά μόνα.

Ὡ νά σθησιῶ μέ τήν ψυχή
τήν τρισφτωχή
στά γόνατά σου τ' ἅγια τά πονετικά
τά θεϊκά, καί τό κεφάλι
σιτῆς μητέρας μου τό γόνα.

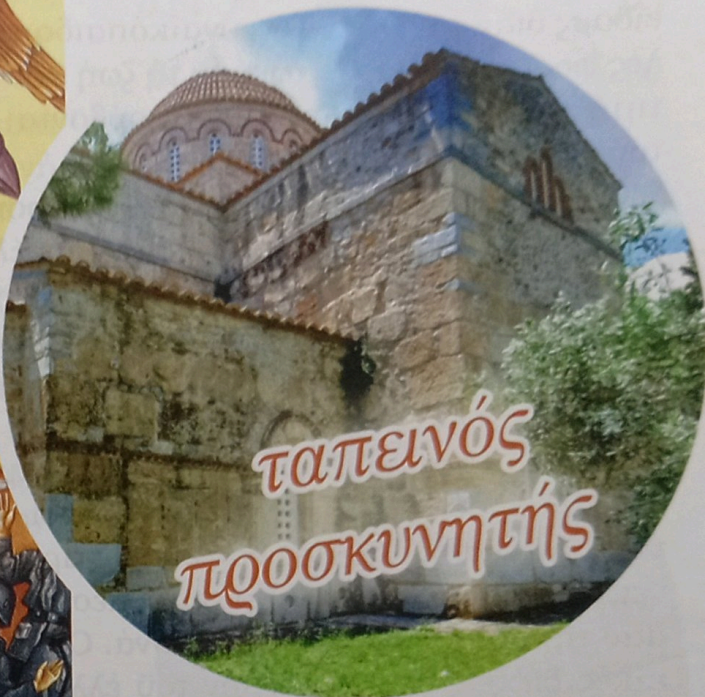
Οἱ ἥρωικοί Βουρλιῶτες, που ἔζησαν τά πάνδεινα στήν καταστροφή, ἔσωσαν τήν πανάρχαιη εἰκόνα τῆς Παναγίας τους. Σήμερα ἡ Παναγία ἡ Βουρλιώτισσα εἶναι ἡ πολιούχος τῆς Νέας Φιλαδελφείας Ἀπικῆς. Ἱερό θησαυρίσμα σιόν Καθεδρικό Ναό, που ἔκτισαν οἱ προσφυγικῆς καταγωγῆς κάτοικοι τῆς περιοχῆς.

Υ.

* Τά στοιχεῖα τοῦ ἀρθρου ἀπό τό ἀφιέρωμα: Γιώργος Σεφέρης, 50 χρόνια ἀπό τό θάνατό του (1971-2021) τῆς Δρ. Φιλ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν **Μαρίας-Ελευθερίας Γιατράκου**.

Ἀπό τή Γερμανία

στον Ὁρχομενό

Ἕνα ταξίδι στήν Ἑλλάδα τόν Σεπτέμβριο φαντάζει φέτος σέ κάθε Εὐρωπαῖο ὡς ὁ ἀπόλυτος τουριστικός προορισμός. Τό ταξίδι τοῦ Κλάους περιλαμβάνει ἕνα καλοσχεδιασμένο πρόγραμμα διακοπῶν στήν Ἑλλάδα, ὅμως κρύβει κάτι βαθύτερο: τόν ἱερό του πόθο νά γνωρίσει ἀπό κοντά τήν «Παναγιά τῶν Ἑλλήνων». Νά δεῖ μέ τά μάτια του ὅσα ὁ παππούς του τοῦ διηγιόταν κάθε χρόνο τόν Σεπτέμβρη γιά τό θαῦμα τῆς Παναγίας στόν Ὁρχομενό στά σκληρά χρόνια τοῦ πολέμου τοῦ 1940. Γερμανός ὁ ἴδιος, θά ἔρθει προσκυνητής ἀπό τή Γερμανία τό Σεπτέμβριο στόν ἐτήσιο ἑορτασμό τῆς μνήμης τοῦ θαύματος τῆς Παναγίας τῆς Σκριποῦς, τῆς Ὁρχομενιώτισσας.

Αὐτή ἡ «Παναγιά τῶν Ἑλλήνων», ὅπως τήν ἔλεγε ὁ παππούς, τοῦ ἔχει συνεπάρει τή σκέψη, τοῦ ἔχει φορτίσει τό συναίσθημα, τοῦ ἔχει ζεστάνει τήν καρδιά. Κι ὅλο ψάχνει καί μαθαίνει γιά τή Θεοτόκο. Διαβάζει ἀχόρταγα γιά τίς γιορτές της, γιά τίς θαυματουργές εἰκόνες της, τά ἱερά προσκυνήματα, μοναστήρια, ξωκκλήσια. Λές καί ἡ ὀρθόδοξη Ἑλλάδα ἔχει σφιχταγκαλιαστεῖ μαζί της.

Ήταν βράδυ τῆς 9ης Σεπτεμβρίου τοῦ 1943, ὅταν μία ὀμάδα πάνοπλων Γερμανῶν ἔφτασε στὸν Ὀρχομενὸ με σκοπὸ νὰ πυρπολήσει τὴν πόλη γιὰ νὰ τιμωρήσει κάποιους κατοίκους πού τόλμησαν νὰ πάρουν χωρὶς ἐπιτυχία ἀπὸ τὸν σιδηροδρομικὸ σταθμὸ τῆς Λιβαδειᾶς τὸν ὀπλισμὸ τῶν Ἰταλῶν πού εἶχαν συνθηκολογήσει. Τὸ φρικτὸ νέο διαδίδεται καὶ ἀγωνία θανάτου γεμίζει τίς ψυχές ὄλων. Κλεισμένοι στὰ σπίτια τους καταφεύγουν στὴ μόνη ἐλπίδα τους, στὴν Κυρία Θεοτόκο, πού χίλια καὶ πλέον χρόνια εἶναι ἡ Βασίλισσα στὸν τόπο τους.

Οἱ Γερμανοὶ στρατιῶτες μένουν στὴν πόλη γιὰ νὰ ἐτοιμάσουν τὴν πυρκαγιά, ἐνῶ ἕνα ἄλλο τμημα τοῦ στρατοῦ με τρία τάνκς διασχίζει τὴν πόλη μπροστὰ ἀπὸ τὸ ναὸ τῆς Παναγίας τῆς Σκριποῦς καὶ κατευθύνεται πρὸς τὸ Τζαμάλι, γιὰ νὰ ἐντοπίσει ἀντάρτες καὶ κατοίκους πού προσπάθησαν νὰ διαφύγουν. Εἶχαν ἀπομακρυνθεῖ μόλις πεντακόσια μέτρα, καὶ τὰ τρία τάνκς, τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο ἀκινητοποιοῦνται ἀνεξήγητα. Ἡ κατατροφικὴ ἐπιχείρηση σταμάτησε. Ὁ Γερμανὸς ἀξιωματικὸς Ὕφμαν ζητᾷ βοήθεια ἀπὸ τοὺς κατοίκους, καὶ τὴν ἄλλη μέρα με ἕνα τρακτέρ χωρὶς καμιά προσπάθεια τὰ τάνκς μετακινοῦνται σάν χαρτόκουτα. Ὁ ἀξιωματικὸς ἀναγνωρίζει ὅτι συντελέστηκε θαῦμα καὶ ἀναζητᾷ νὰ βρεῖ μία ἐξήγηση. Τὸν ὀδηγοῦν στὸν ναὸ τῆς Παναγίας. Προχωρεῖ μπροστὰ ἀπ' ὄλους καὶ κοιτάζει διερευνητικὰ τίς εἰκόνες. Ξαφνικά γονατίζει ἐντρομος μπροστὰ στὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας πού βρίσκεται στὸ ἀριστερὸ κλίτος τοῦ ναοῦ, στὸ παρεκκλήσι τοῦ ἀποστόλου Παύλου, καὶ φωνάζει: «Αὐτὴ ἡ γυναίκα σᾶς ἔσωσε· νὰ τὴν

τιμᾶτε καὶ νὰ τὴ δοξάζετε».

Μετὰ ἀπὸ λίγο ὁ ἴδιος περιέγραψε τί εἶχε συμβεῖ. Καθὼς τὰ τάνκς προχωροῦσαν, ἀκούστηκε ἕνας δυνατὸς θόρυβος καὶ μία γυναικεία κραυγὴ πόνου καὶ ἀγωνίας. Τότε ἐμφανίστηκε μπροστὰ τους μία φωτεινὴ νεφέλη. Μέσα στὴ νεφέλη ξεχώριζε μία μεγαλόπρεπη γυναίκα με αὐστηρὸ ὕφος καὶ σηκωμένο τὸ χέρι με μία κίνηση πού διέταζε νὰ σταματήσουν. Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ συγκλονισμένος ὁ Ὕφμαν τοὺς ὑποσχέθηκε ὅτι θὰ προστατεύει τὸν Ὀρχομενὸ μέχρι νὰ τελειώσει ὁ πόλεμος, καὶ πραγματικὰ κράτησε τὴν ὑπόσχεσή του. Μάλιστα πρόσφερε καὶ χρηματικὸ ποσὸ, με τὸ ὁποῖο ἔγινε λάβαρο πού ἀπεικονίζει τὸ θαῦμα σύμφωνα με τὴν περιγραφή του.

Ἐνα χρόνο ἀργότερα — 10 Σεπτεμβρίου 1944 — οἱ κάτοικοι τοῦ Ὀρχομενοῦ βρίσκονται στὴν ὀλόλαμπρη ἐκκλησία τῆς μεγάλης Μάνας καὶ προστάτιδάς τους γιὰ νὰ τὴν εὐχαριστήσουν καὶ νὰ τὴ δοξολογήσουν. Παρὼν εἶναι καὶ ὁ ἀξιωματικὸς Ὕφμαν μαζί με τοὺς στρατιῶτες του. Στὰ μάτια λαμπυρίζουν δάκρυα εὐγνωμοσύνης καὶ τὰ πρόσωπα λάμπουν ἀπὸ θεϊκὴ ἀγαλλίαση. Ἡ ἀνάμνηση τοῦ θαύματος καθιερώνεται ὡς γιορτὴ τῆς Παναγίας τῆς Δεκαεπτεμβρίτισσας, ἡ ὁποία εἶναι ἡ πολιοῦχος τοῦ Ὀρχομενοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ Ὑπέρμαχος Στρατηγὸς τοῦ γένους τῶν Ὀρθοδόξων. Τότε καὶ πάντα ἡ Κυρία Θεοτόκος με τίς θαυμαστὲς ἐπεμβάσεις της στὶς ἥρωικὲς καὶ ματωμένες σελίδες τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ἀναδεικνύεται ἀρχηγὸς στοὺς δίκαιους ἀγῶνες κατὰ τῆς βίας καὶ τοῦ πολέμου, ἀρχηγὸς τῆς εἰρήνης, τῆς δικαιοσύνης, τῆς καταλλαγῆς.

Ἀπὸ μικρὸ παιδί ὁ Κλάους ὄνειρευόταν νὰ βρεθεῖ στὸν Ὀρχομενὸ τέτοια μέρα γιὰ νὰ δεῖ τὴ διήγηση τοῦ παπποῦ νὰ ζωντανεύει, νὰ σκύψει καὶ αὐτὸς νὰ προσκυνήσει τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας καὶ νὰ τῆς ψιθυρίσει νὰ γίνει καὶ δικιά του Παναγιά, νὰ ὀδηγήσει τὰ δῆματά του στὸ Φῶς τῆς Ὀρθοδοξίας!*

Φιλοθέη Χ. Τ.

* Βασισμένο στὸ βιβλίο: *Παναγία ἡ Σκριποῦ, ἡ Ὀρχομενιώτισσα*, ἔκδοση: Ἱερός Βυζαντινὸς Ναὸς «Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου» (Παναγία ἡ Σκριποῦ), 1995³. Τὸ βιβλίο ἀποτελεῖ πνευματικὸ καρπὸ τοῦ πατρὸς Χαράλαμπος Χατζηχαράλαμπος, ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐφημερίου του ἱεροῦ προσκυνήματος τῆς Παναγίας.

Ἄω Τά κόκκαλα βγαλμένη Τῶν Ἑλλήνων Τά ἱερά...

Ἡ ἑλληνική ἐπανάσταση ἐξαπλώθηκε σέ στεριά καί θάλασσα. Κι ἂν στή στεριά ἐπικράτησε χάρη στούς κλεφταρματολούς, τά βουνά καί τά κάστρα, στή θάλασσα μεγαλοῦργησαν νησιῶτες, καραβοκύρηδες καί μπουρλοτιέρηδες μέ τά ξύλινα κάστρα. Κι ὅταν ἡ ἐπανάσταση στή στεριά ἄρχισε νά κάμπτεται, στή θάλασσα γερά κρατοῦσε...

Ἡ Σάμος μπήκε νωρίς στόν Ἀγώνα. Οἱ Σάμιοι κατανόησαν ὅτι ἂν δέν κήρυτταν τήν ἐπανάσταση τό ταχύτερο, θά τοὺς προλάβαιναν λόγω τῆς θέσεως τοῦ νησιοῦ τους τά ἀντίποινα τῶν Τούρκων. Ἔτσι, στίς 18 Ἀπριλίου τοῦ 1821 ὁ φιλικός καί ἔμπειρος ἀγωνιστής Κωνσταντῆς Λαχανᾶς ὑψωσε τή σημαία τῆς ἐπαναστάσεως στό Βαθύ. Εἴκοσι μέρες ἀργότερα ὁ Λυκοῦργος Λογοθέτης (1772-1850), πού ἔφτασε ὀρισμένος ἀπό τήν Ἀνωτάτη Ἀρχή τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἀρχηγός ὄλων τῶν ὄπλων τῆς Σάμου³, κηρύττει τήν ἐπανάσταση στήν ἰδιαίτερη πατρίδα του, τό Νέο Καρλόβασι.

Γεώργιος Παπλωματᾶς στό πραγματικό του ὄνομα, πολύπλευρη μορφή πολιτικοῦ καί στρατιωτικοῦ ἡγέτη ὁ Λογοθέτης, ἔζησε μιά ζωή σάν μυθιστόρημα. Σπούδασε στή Σάμο καί στήν Κωνσταντινούπολη, ἀναδείχθηκε Λογοθέτης κοντά στόν ἡγεμόνα Ἄλ. Σοῦτσο στή Μολδαβία, ἐνῶ ἐπανερχόμενος ἀπό ἐκεῖ ἐργάζεται πιά γιά τή Σάμο. Ἀντιμετώπισε ἐπανελημμένες δολοφονικές ἀπόπειρες ἐναντίον του ἀπό τοὺς πολιτικούς του ἀντιπάλους, γλύτωσε τή θανατική καταδίκη, ἐξορίστηκε, ἔζησε διωκόμενος καί κρυβόμενος, φυλακίστηκε, μυήθηκε στή Φιλική Ἐταιρεία παίρνοντας τό ὄνομα Λυκοῦργος, κι ὅταν ἔσκασε τό πρῶτο τουφέκι, ἔβαλε πλῆρη γιά τή Σάμο. Κι ἐκεῖ, κηρύσσοντας τήν ἐπανάσταση ἐνώπιον τοῦ συναθροισθέντος λαοῦ μέ φουστανέλα καί περικεφαλαία ἀργυροκό-

ΧΡΗΣΟΣ ΣΑΜΟΝ ΕΞΩΣΕΝ ΕΚΤΗ ΑΝΙΣΤΑ

σημητη μέ τήν προτομή του Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, προσφέρει στους συμπατριῶτες του καί τό πρῶτο δημοκρατικό πολιτικό Τοπικό Σύστημα. Καί καλεῖ, μέ σπάνια συγχωρηκότητα καί μεγαλοψυχία ἡρώα, πρῶτους τούς πολιτικούς του ἀνιπάλους νά λάβουν μέρος στή διοίκηση. Καί συνάμα φρονιζει ἄοκνα γιά τήν ὀχύρωση καί τόν ἐξοπλισμό τῆς νήσου.

Ἄν καί οἱ Τοῦρκοι εἶχαν διενεργήσει μεγάλες ἀποβατικές ἐπιχειρήσεις γιά νά καταστρίλουν τήν ἐπανάσταση στή Σάμο, μόνο ἀπώλειες σέ ἄνδρες ἀριθμοῦσαν καί πλοῖα βυθισμένα. Κι ὅταν πιά τό 1824 ταπεινωμένος ὁ σουλτάνος κάλεσε σέ βοήθεια τόν Μωχάμετ Ἄλη τῆς Αἰγύπτου, καί 16.000 Τουρκοαιγύπτιοι σέ μία νηοπομπή 300 πλοίων³ κατεβαίνουν γιά νά ἱσοπεδώσουν μετά τά Ψαρά καί τή Σάμο, ὁ Λυκοῦργος γρηγορεῖ. "Ἐχει προμηθευτεῖ ὄπλιση μέ τή συνδρομή πλούσιων Ἑλλήνων τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἔχει ὀχυρώσει ξανά τόν λόφο τοῦ κάστρου⁴ καί ἐπισκευάσει τόν πύργο του στό Πυθαγόρειο, ἔχτισε παράκτια πυροβολεῖα, τά ἐξόπλισε μέ κανόνια πού ἀνέλκυσαν οἱ Σάμιοι ἀπό βυθισμένα τουρκικά πλοῖα, ὀργάνωσε στρατό, σύστημα ἐπιτήρησης καί εἰδοποίησης, πολλαπλασίασε τίς φρουρές, ζήτησε πολεμικά πλοῖα ἀπό τήν Ὑδρα καί τίς Σπέτσες, φρόντιζε διαρκῶς νά ἐκκαίει τό ἐπαναστατικό φρόνημα τοῦ λαοῦ, καί κυρίως προσέβλεπε στή θεία βοήθεια.

Λίγο πρίν ἀπό τήν πολεμική ἀναμέτρηση, ὁ Τοῦρκος ἀρχιναύαρχος Χοσρέφ ἔστειλε ἓνα ἀγγλικό πολεμικό πλοῖο νά ζητήσει μέ ἀπειλές ἀπό τούς Σαμίους νά παραδοθοῦν. Κι ὁ Λυκοῦργος, γιά νά προλάβει πιθανή ἡττοπάθεια τοῦ λαοῦ, συγκάλεσε συνέλευση 12.000 ἀνδρῶν, πού ἐξέδωσε κοινό ψήφισμα ἀγῶνος καί φιλοπατρίας. Τό ψήφισμα μεταφέρουμε ἀπό τόν Νικόλαο Σταματιάδη, πού ἀντέγραψε τά παρατιθέμενα ἔγγραφα ἀπό τό ἀρχεῖο τῆς οἰκογένειας Λογοθέτη⁵.

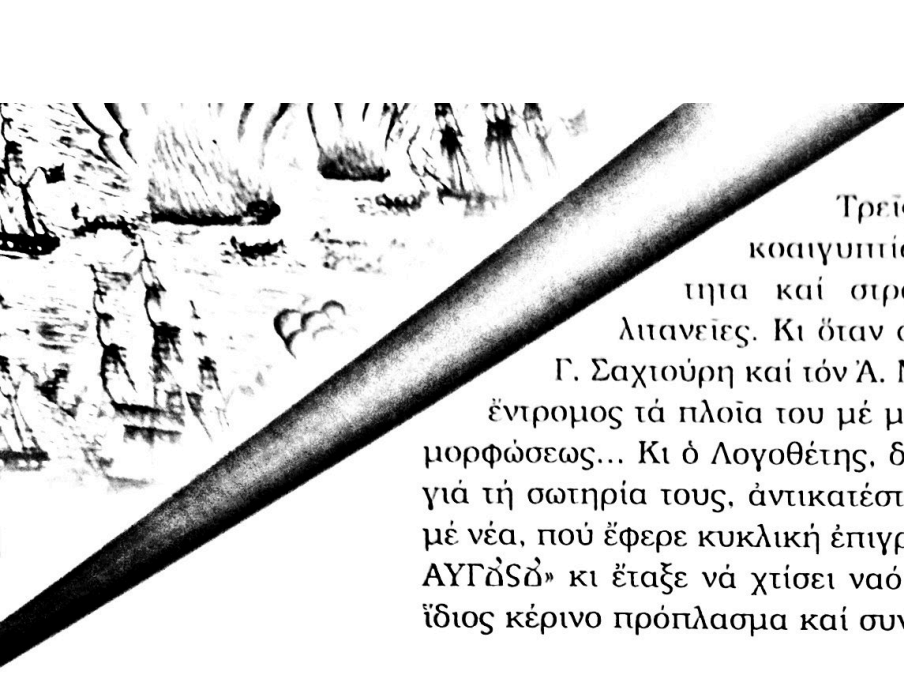
Ἡμεῖς οἱ συνεληθόντες ἐν τῇ παρουσίᾳ κοινῇ Συνελεύσει βλέποντες ὅτι ὁ ἐχθρός ἐπαπειλεῖ ἀφευκτοῦ ἔφοδου κατά τῆς Πατρίδος μας ἀφιερῶμεν α'.) ὅλας τὰς ἐλπίδας μας εἰς τήν πρόνοιαν τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ καί β'.) ἀποφασίζομεν κοινῇ γνώμῃ καί μᾶ ψυχῇ νά ἀντιπαραταχθῶμεν κατά τοῦ ἀπίστου ἐχθροῦ ὅλοι συμφῶνως εἰς τὰ παραθαλάσσια μέ γενναίαν καί ἀμετάδαιτον ἀπόφασιν ἢ νά ἐλευθερώσωμεν τήν Πατρίδα, ἢ νά ἀποθάνωμεν μέ τά ὄπλα ἐνδόξως ὑπέρ αὐτῆς. Καί οὕτω μέ τήν δύναμιν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ἐλπίζομεν ἀναμφισβόλως νά ἴδωμεν ἡττημένον καί κατησοχυμένον τόν ἐχθρόν φεύγοντα μέ φρικτὴν ἀπό τήν Πατρίδα μας.

Προσέυ ὅσοι πατριῶται μας ἐν καιρῷ ἀνάγκης τῆς Πατρίδος τήν ἀρνηθῶσι καί φύγῶσι ἀπ' αὐτήν, οἱ τοιοῦτοι ἀποφασίζομεν κοινῇ γνώμῃ μετά τήν σὺν Θεῷ ἐλευθερίαν τῆς Πατρίδος νά μὴν εἶνε πλέον δεκτοὶ εἰς αὐτήν ἐπειδὴ τὴν ἠρνήθησαν καί νά λογίζονται πανιεθῶς ξένοι, τὰ δὲ πράγματά των νά γίνωνται κοινὰ τῆς Πατρίδος.

"Ὅσοι δὲ πιασθῶσι φεύγοντες δι' ἄλλην νῆσον, ἢ καταφεύγουσιν ἀνάνδρως εἰς τὰ τήριον διὰ νά παιδεύωνται. Ταῦτα ἀποφασίζομεν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Πατρίδος καί ἐπικυροῦμεν μέ τὴν σφραγίδα τοῦ Κοινοῦ καί μέ τὴν ὑπογραφήν μας.

Ἐν Χώρα 22 Ἰουλίου 1824

Οἱ ἐν τῇ Κοινῇ Συνελεύσει τῶν 18 χωρίων Ἐφοροὶ καί Πληρεξούσιοι.

Τρεις αποβατικές επιχειρήσεις τῶν Τουρκοαιγυπτίων αποκρούστηκαν με αποφασιστικότητα καὶ στρατηγήματα, ἐνῶ οἱ ἱερεῖς τελοῦσαν λιτανεῖες. Κι ὅταν φάνηκαν τὰ ὑδραίικα πολεμικά με τόν Γ. Σαχιούρη καὶ τόν Α. Μιαούλη, ὁ Χοσρέφ ἄρχισε νά ἀποσύρει ἐντρομος τὰ πλοῖα του με μεγάλες ἀπώλειες. Σημέρωνε τῆς Μεταμορφώσεως... Κι ὁ Λογοθέτης, διερμηνεύοντας τὴν εὐγνωμοσύνη ὅλων γιὰ τὴ σωτηρία τους, ἀντικατέστησε τὴν ἐπίσημη σφραγίδα τῆς Σάμου με νέα, πού ἔφερε κυκλική ἐπιγραφή «ΧΡΙΣΟΣ ΣΑΜΟΝ ΕΣΩΣΕΝ ΕΚΤΗ. ΑΥΓΔΨΔ» κι ἔταξε νά χτίσει ναό τῆς Μεταμορφώσεως. Κατασκεύασε ὁ ἴδιος κέρινο πρόπλασμα καὶ συνέταξε ἀναθηματικὴ ἐπιγραφή⁶:

Τὰ Σά ἐκ τῶν Σῶν σοὶ προσφέρομεν ἢ Σάμος καὶ ὁ ἐν αὐτῇ λαὸς σου. τὴν ἀνέγερσιν τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Θείας σου Μεταμορφώσεως εἰς αἰώνιαν δόξαν καὶ ἀνάμνησιν τῶν εἰς ἡμᾶς ἐξέχεας ὑπερφυῶν θαυμασίων σου Χριστέ. Βασιλεῦ τοῦ παντός, Σωτὴρ καὶ Λυτρωτὰ ἡμῶν, πρόσδεξαι εὐμενῶς τὴν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας ἡμῶν προσφορὰν ταύτην καὶ μηδέποτε ἐγκαταλείπεις τὴν Νῆσόν σου ταύτην καὶ τὸν ἐν αὐτῇ λαόν σου τοὺς διὰ παντός ἐλπίζοντας εἰς Σέ!

“Ὅλος ἐκεῖνος ὁ Αὔγουστος κύλισε θερμός, με τίς ἀπειλές τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων, ἀλλά καὶ με τὴν ὑπεροχὴ τῶν ἑλληνικῶν. Τὴν ἴδια ἐποχὴ ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάσταση καρκινοβατοῦσε στὴ στεριά ἐξαιτίας καὶ τῶν ἐμφυλίων συγκρούσεων. Ἔμεναν τὰ φρούρια καὶ τμήματα τῆς Στερεᾶς καὶ Πελοποννήσου. Κρατοῦσαν ὅμως — παρά τίς ὅποιες ἀπώλειες — καὶ τὰ νησιά, οἱ ἑλληνικὲς θαλάσσιες δυνάμεις, διατηρώντας ἐνεργὴ τὴν ἐπανάσταση σὲ ὅλο τὸ εὐρωπαϊκὸ τμῆμα τῆς Ὄθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

“Ἔσπερος

1. Εἶχε ἀγωνισεῖ κοντὰ στὸν Νικοισάρα καὶ στὸν στρατό τοῦ Ναπολέοντα. Βλ. **Σταματιάδης Ν.** (1899), *Σαμιακά*, ἤτοι ἀνέλιξις τῆς νεωτέρας ἱστορίας τῆς Σάμου δι’ ἐπισημῶν ἐγγράφων, ὧν προτάσσονται αἱ βιογραφίαι τῶν Λογοθέτου Λυκούργου καὶ Κωνσταντίνου Λαχανᾶ, τ. 1. Ἐν Σάμῳ: Ἐκ τοῦ ἡγεμονικοῦ τυπογραφείου, σελ. 241-242. σελ. 30-31.
2. “Ὁ.ά., σελ. 32-33. Τὸν διορισμό του σὲ ἀρχιστράτηγο τῆς Σάμου θά ἐπαναλάβει ἀργότερα καὶ ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, ὁ.ά. σελ. 58.
3. “Ὅταν ὁ στόλος ἔφτανε ἤδη στὴ νότια παραλία τῆς Σάμου, ἡ οὐρὰ του δὲν ἀπείχε πολὺ ἀπὸ τῆ Χιο. Βλ. **Σακελλαρίου Μ.** (2014), “Ενας συνταγματικὸς δημοκράτης ἡγέτης κατὰ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ ’21. Ὁ Γ. Λογοθέτης Λυκούργος τῆς Σάμου. Ἡράκλειο: Πανεπιστημιακὲς Ἐκδόσεις Κρήτης, σελ. 245, 251.
4. Πρόκειται γιὰ τὸ βυζαντινὸ κάστρο τοῦ 7ου αἰ., πού ἐρημώθηκε τὸ 1475, ὅταν τὸ νησί ὑποτάχθηκε στοὺς Ὄθωμανούς.
5. **Σταματιάδης Ν.** (1899), *Σαμιακά*, ἤτοι ἀνέλιξις τῆς νεωτέρας ἱστορίας τῆς Σάμου δι’ ἐπισημῶν ἐγγράφων, ὧν προτάσσονται αἱ βιογραφίαι τῶν Λογοθέτου Λυκούργου καὶ Κωνσταντίνου Λαχανᾶ, τ. 1. Ἐν Σάμῳ: Ἐκ τοῦ ἡγεμονικοῦ τυπογραφείου, σελ. 241-242.
6. “Ὁ.ά., σελ. 258. Οἱ Σάμιοι δὲν ξέχασαν τὸ τόμα τους. Ὁ ἱερός αὐτὸς ναὸς οἰκοδομήθηκε μεταξύ 1831-1833, ἐνῶ οἱ Δυνάμεις ἄφηναν ἐξω ἀπὸ τὰ σύνορα τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους τὴ Σάμο...

Ὁ πατρο-Κοσμάς κι ἐμεῖς

Ὁ ἔθνικός μας ποιητής Διονύσιος Σολωμός στίς πρώτες στροφές τοῦ ὕμνου στήν Ἐλευθερία τήν χαιρετίζει ἑκστατικός, καθώς τήν βλέπει «ἀπ' τά κόκκαλα βγαλμένη τῶν Ἑλλήνων τά ἱερά». Γιά νά μήν ξεχνοῦμε οἱ γενιές τῶν Ἑλλήνων ἀπό ποιό μαῦρο σκοτάδι καί ποιόν κρυερό φόβο μᾶς λύτρωσε ἡ θυσία τῶν προγόνων μας τῆς Τουρκοκρατίας καί τῆς Ἐθνεγερσίας.

Γιά νά χαριστεῖ στό ἔθνος ἡ Ἐλευθερία, ἔπρεπε μέσα στους σιωπηλούς σκοτεινούς αἰῶνες νά υπάρξουν κάποιοι γενναῖοι πού νά ζυπνοῦν τούς σκλάβους, γιά νά ἀναλογίζονται «τί ἔχασαν, τί ἔχουν, τί τοὺς πρέπει» (Ι. Πολέμης).

Ἀναμφίβολα ἀνάμεσα σ' αὐτούς τοὺς «ἀφυπνιστές» πρῶτος καί ἀποτελεσματικότερος ὑπῆρξε ὁ θαυμαστός πατρο-Κοσμάς ὁ Αἰτωλός. Σέ μιά στιγμή πού ἡ νάρκη στήν ὁποία εἶχε βυθισθεῖ τό ταλαίπωρο Γένος εἶχε φτάσει στό ἀπροχώρητο μέ τήν ἀμάθεια, τό παιδομάζωμα, τοὺς ἀναγκαστικούς ἐξισλαμισμούς καί κάθε εἶδους κακουργία, αὐτός ὁ φλογερός λόγιος ἱερομόναχος πῆρε, μέ θεία νεύση, τή μεγάλη ἀπόφαση. Ἀφήνει τό ἀσφαλισμένο καί ποθητό του λιμάνι τοῦ Παραδείσου, τό ἅγιο Ὅρος, καί κατεβαίνει, ἄλλος ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ, στους σκλάβους.

Ἐφόδιά του ἡ εὐθύνη γιά τό παρόν καί τό

μέλλον τοῦ Γένους καί ὄλων τῶν χριστιανῶν, ἕνας ξύλινος σταυρός, ἕνα ραβδί στό χέρι καί ἕνα σιῆθος γεμᾶτο ἀπό τό λόγο καί τήν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ γιά τούς ἀνθρώπους.

Οἱ διδαχές τοῦ πατρο-Κοσμᾶ φώτισαν τά σκοτάδια, ζέσταναν τίς καρδιές τῶν σκλάβων, καί τό μαρτυρικό του τέλος προσφέρθηκε στό Θεό θυσία εὐπρόσδεκτη, γιά νά ῥθει «τό ποθούμενο», ἡ ἀνάσταση τοῦ Γένους.

Ἄραγε σήμερα ὁ πατρο-Κοσμᾶς ἔχει κάτι νά πεῖ στό Γένος; Σήμερα εἴμαστε ἐλεύθεροι ἀλλά περικυκλωμένοι ἀπό πολλούς φανερούς καί κρυφούς ἐχθρούς. Στή θολή ἀτμόσφαιρα, ὅπου ἀναπνέει ὁ σύγχρονος κόσμος ναρκωμένος ἀπό τό δηλητηριῶδες διοξειδίο τῆς ὑλιστικῆς ἐγκεντρικῆς ζωῆς, μέ τήν ὑποβάθμιση τῶν ἀξιῶν, τήν ἀθέτηση τῶν θείων νόμων, τήν περιφρόνηση τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, τό πάγωμα τῆς ἀγάπης, κινδυνεύουμε οἱ σημερινοί Ἕλληνες, μέ τή μεγάλη ἐθνική κληρονομιά, νά παραδοθοῦμε σέ πνευματικό ὕπνο καί νά ὑποκύψουμε σέ διπλή ὑποδούλωση.

Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς μίλησε στους προγόνους, γιά νά ἐλευθερωθοῦν. Μιλεῖ καί σέ μᾶς, γιά νά μή σκλαβωθοῦμε.

Εἶναι καιρός νά τόν ἀκούσουμε:

«Ψυχὴ καί Χριστός σᾶς χρειάζονται. Αὐτά τά δύο καί ὅλος ὁ κόσμος νά πέσει ἀπάνω σας δέν μπορεῖ νά σᾶς τά πάρει».

«Ὁ Χριστός εἶναι ὁ γλυκύτατος αὐθέντης καί δεσπότης» καί ἡ πίστη σ' Αὐτόν βιώνεται μέσα στήν Ἐκκλησία Του, πού οἱ τύραννοι ζητᾶνε νά ἀφανίσουνε.

«Ἄς εἶναι δοξασμένος ὁ Θεός, πού μᾶς ἔδωσε τρία ὄπλα νά πολεμᾶμε τόν Διάβολο: τήν ἐξομολόγηση, τή νηστεία καί τήν προσευχή».

«Ἄν θέλετε μέ τήν ἐξομολόγηση νά γιαιτρέψετε τήν ψυχὴ σας, τέσσερα φάρμακα σᾶς χρειάζονται: τό πρῶτο νά συγχωρεῖτε τούς ἐχθρούς σας· τό δεύτερο νά ἐξομολογεῖστε παστρικά καί καλά· τό τρίτο νά κατηγορεῖτε τόν ἑαυτό σας καί ὄχι τούς ἄλλους· τό τέταρτο νά ἀποφασίσετε νά μήν ἀμαρτήσετε πιά».

«Ὁ συνάνθρωπος εἶναι πράγμα ἀληθινό καί τιμιότερο ἀπό ὅλον τόν κόσμο».

Ὅταν στίς 24 Αὐγούστου τοῦ 1779 Ἑβραῖοι καί Τοῦρκοι ἔπνιξαν στήν ἀγχόνη τή φωνή τοῦ Ἑθναποστόλου, τό θαῦμα τῆς ἀφυπνίσεως τῶν σκλάβων εἶχε προχωρήσει. Οἱ ἀγωνιστές σέ λίγο ἦταν ὄρθιοι στήν ἐπιαλξη τοῦ χρέους.

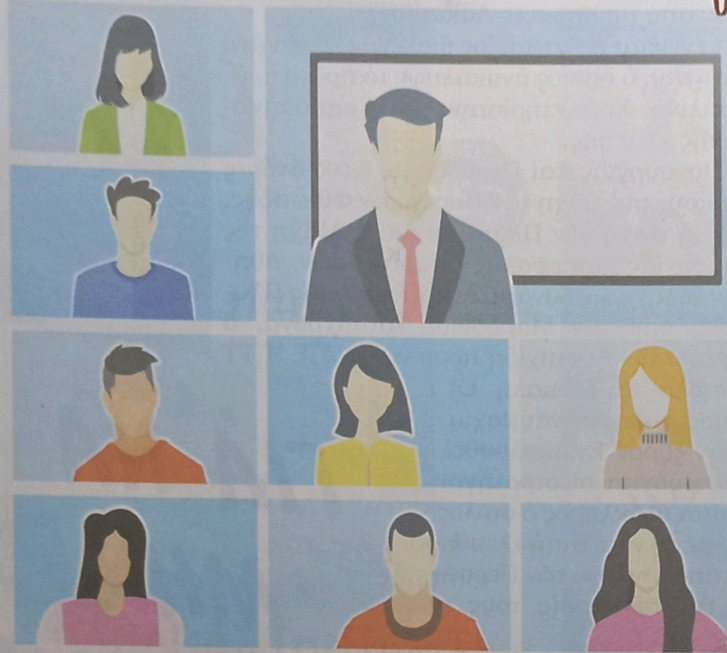
Διακόσια σαράντα δύο χρόνια μετὰ ὁ ἅγιος Ἑθναπόστολος ἀπευθύνεται — μέσα στίς σημερινές ἐθνικές συγκυρίες — καί σέ μᾶς καί σημαίνει προσωπική ἀφύπνιση συνειδήσεως, γιά νά γίνουμε καί ἐμεῖς «ἀφυπνιστές».

**Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς
μίλησε
στούς προγόνους,
γιά νά
ἐλευθερωθοῦν.
Μιλεῖ καί σέ μᾶς,
γιά νά μή
σκλαβωθοῦμε.
Εἶναι καιρός νά
τόν ἀκούσουμε:**

**«Ψυχὴ
καί Χριστός
σᾶς χρειάζονται.
Αὐτά τά δύο
καί ὅλος
ὁ κόσμος
νά πέσει
ἀπάνω σας
δέν μπορεῖ νά
σᾶς τά πάρει.»**

Ὁ Ἅγ. ΚΟΣΜᾶΣ

Ὁ Αἰτωλός

ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΟΝ ΔΑΣΚΑΛΟ

Σεμινάρια, συνέδρια καί webinar, μεταπτυχιακά, ἀκόμα καί διδακτορική διατριβή, ἐπιμορφώσεις σέ θέματα ψυχολογίας καί παιδαγωγικῆς, ξένες γλῶσσες καί ἐκδόσεις μεθοδικῶν σημειώσεων... νά τό πλούσιο portfolio τοῦ δασκάλου στόν 21^ο αἰώνα. Ἔτσι, πού νά μπορεῖ νά ἀνταποκριθεῖ στίς αὐξημένες ἀπαιτήσεις γονιῶν καί μαθητῶν, στίς προδιαγραφές τῶν νέων προγραμμάτων σπουδῶν, στίς προκλήσεις τῶν νέων περιβαλλόντων μάθησης. Ἔτσι, πού νά μπορεῖ νά διδάσκει διαδίκτυακά σέ σχολεῖα πού «μεταφέρθηκαν» στό σπίτι, ἀντικαθιστώντας τήν κιμωλία μέ τά πληκτρα τοῦ Η/Υ ἤ μέ τήν ἠλεκτρονική γραφίδα. Οὔτε στά πύο εὐφάνταστα ὄνειρα τῶν παλιῶν μαθητῶν καί δασκάλων οἱ δυνατότητες καί οἱ μέθοδοι πού διαθέτουν οἱ σύγχρονοι δάσκαλοι...

Κι όμως! Έρχονται ώρες που παρόλες αυτές τίς δυνατότητες και ικανότητες, εσύ, ο δάσκαλος του 21^{ου} αιώνα, νιώθεις μικρός και περιορισμένος, φτωχός και ανεπαρκής! Έχεις όλα τα μέσα, αλλά διαπιστώνεις μικρή την επίδραση και απόδοσή τους στις ψυχές που έχεις ανοιχτές μπροστά σου. Ψάχνεις στις σελίδες των σχολικῶν ἐγχειριδίων, μά δέν βρίσκεις λόγο καινό, ανακαινιστικό. Κοιτᾶς και τό πλούσιο portfolio σου και βρίσκεις νά σου λείπει ἡ σμίλη γιά νά διαπλάσεις χαρακτηῆρες, τά χρώματα γιά νά ζωγραφίσεις νέους κόσμους...

Αναζητώντας τό δάσκαλο που ἔχει ἀνάγκη ὁ κόσμος σήμερα, δέν θά τόν βρεῖς στους μεγάλους πανεπιστημιακούς οὔτε στους ἀθάνατους ἀκαδημαϊκούς, μά στά ἴχνη ἑνός δασκάλου που ὄργωσε τή χώρα μας 250 χρόνια πρίν... Ὑπῆρξε ψυχολόγος, παιδαγωγός, κοινωνιολόγος και πάνω ἀπ' ὅλα δάσκαλος μέ λόγο ἀναμορφωτικό, σαφή και διακριτικό, σύγχρονο και διαχρονικό.

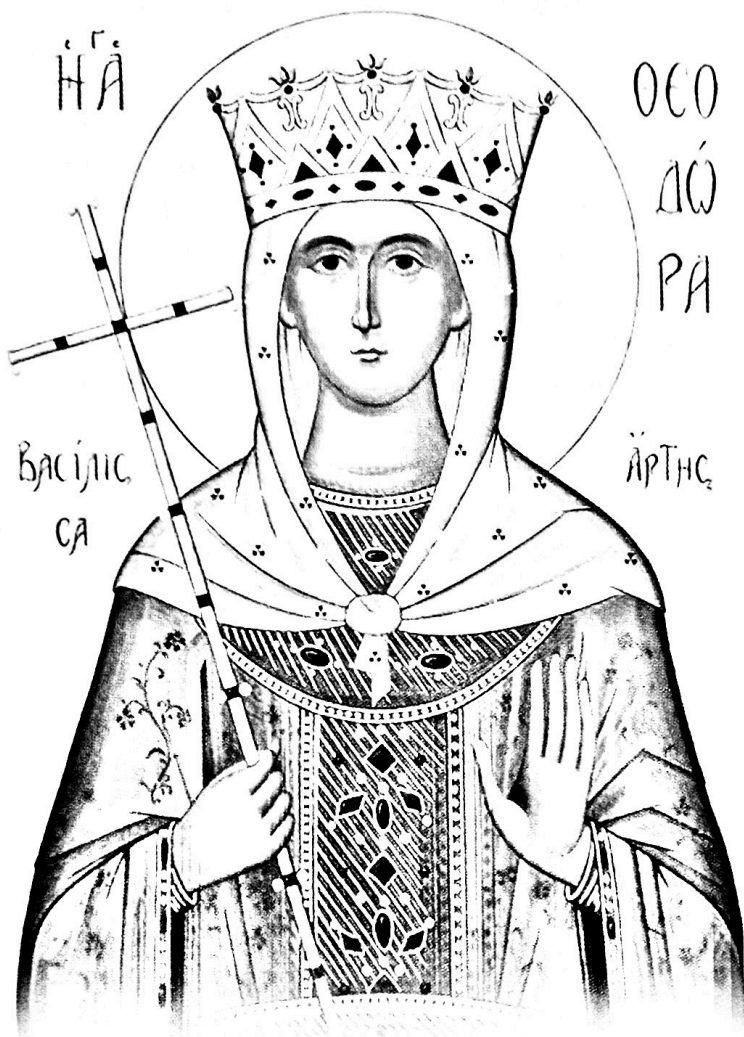
Τόν διορισμό του ἔλαβε ἀπό τόν ἀποστολικό λόγο «μηδεῖς τό ἑαυτοῦ ζητεῖτω, ἀλλά τό τοῦ ἑτέρου ἕκαστος» (Α' Κορ. ι' 24). Και σάν δέν βρῆκε σχολεῖα ἀνοιχτά γιά νά διδάξει, πῆρε τό ὁδοιπορικό ραβδί και πῆγε νά βρεῖ τούς μαθητές του... «Ὅθεν, μᾶς πληροφορεῖ, ἄφησα τήν ἰδικήν μου προκοπήν και ἐβγῆκα νά περιπατῶ ἀπό τόπον εἰς τόπον, νά διδάσκω τούς ἀδελφούς μου... Μέ λέγει ὁ Χριστός μου... νά ζητήσης πράγματα ἀληθινά, νά ζητήσης ἕνα πρᾶγμα, ὅπου εἶναι τιμιώτερον ἀπό ὄλον τόν κόσμον... Ποιόν εἶναι τό πρᾶγμα τό ἀληθινόν, ὅπου εἶναι τιμιώτερον ἀπό ὄλον τόν κόσμον; Μέ λέγει ὁ Χριστός μου: Νά ζητήσης τούς ἀδελφούς σου και τίς ἀδελφές σου...»¹.

Οἱ σπουδές του πολλές και μακροχρόνιες. «Ἐγώ χριστιανοί μου, ἔφθειρα τήν ζωήν μου εἰς τήν σπουδήν σαράντα πενήντα χρόνους,.. Τά βάθη τῆς σοφίας ἐρεύνησα»², γιά νά καταλήξει: «Διαβάζοντας τό Ἅγιον και Ἱερόν Εὐαγγέλιον ἠύρικα μέσα πολλά και διάφορα νοήματα, τά ὅποια εἶναι ὅλα μαργαριτάρια, διαμάντια, θησαυρός, πλοῦτος, χαρά, εὐφροσύνη, ζωή αἰώνιος».

Τά μεταπτυχιακά του ἦταν στήν ταπείνωση και στό πνεῦμα μαθητείας, ὥστε νά μπορεῖ νά λέει μέ ὄλη τή συναίσθηση και τήν εἰλικρίνεια: «Ὅχι μόνον δέν εἶμαι ἄξιος νά σᾶς διδάξω, ἀλλά μήτε τά ποδάρια νά σᾶς φιλήσω, διατί ὁ καθένας ἀπό λόγου σας εἶναι τιμιώτερος ἀπό ὄλον τόν κόσμον». «Κάμνω ἐτοῦτο τό μικρόν και περιπατῶ ἀπό τόπου εἰς τόπον και διδάσκω τούς ἀδελφούς μόνον τό κατά δύναμιν, ὄχι ὡς διδάσκαλος ἀλλ' ὡς ἀδελφός· διδάσκαλος μόνος ὁ Χριστός μας εἶναι».

Μεγάλη του ἀγάπη τά παιδιά: «Ἀπό μικρόν παιδίον ὅπου ἤμουνα ἀγαποῦσα τά μικρά παιδιά και ὅταν βλέπω κανένα παιδίον μέ φαίνεται νά ἀνοίξω τήν καρδίαν μου νά τό βάλω μέσα»³.

Ὀνειρεύτηκε νά ἀνέβει στήν ὑψηλότερη ἔδρα: «Ἀνίσως, ἀδελφοί μου, ἦτο δυνατόν νά ἀνεβῶ εἰς τόν οὐρανόν, νά φωνάξω μίαν φωνήν μεγάλην, νά κηρύξω εἰς ὄλον τόν κόσμον, πῶς μόνον ὁ Χριστός μας εἶναι Υἱός και Λόγος τοῦ Θεοῦ και Θεός ἀληθινός και ζωή τῶν ἀπάντων, ἤθελα νά τό κάμω· μά ἐπειδή και δέν δύναμαι νά πράξω ἐκεῖνο τό μέγα, κάμω τοῦτο τό μικρόν...»⁴.

Μέ χέρια πού ἔτρεμαν κράτησε τόν παρακλητικό κανόνα τῆς ἀγνωστῆς γι αὐτήν ὡς τώρα ἀγίας.

Καί τή μαγνήτιζε στή μορφή της. "Ὀχι, ὄχι, δέν ἦταν πού παρουσιαζόταν μέ στολή βασιλική. Καί ἄβλο ἦταν. Σάν νά ἔφτανε τό βλέμμα τῆς ἀγίας ὡς τήν καρδιά της.

Πονεμένη καρδιά! Θρηνοῦσε πάνω ἀπό τά ποδοπατημένα φευκά ἀνδοσιέφανα. Δίχως νά ἀφήνει ἴχνος νά φανεῖ, μάτωνε, καθός κάθε μέρα ἀπόφευγε νά κοιτάξει κατάματα τά τρία θλαστάρια της. Τί νά τούς πεῖ; Πῶς ξαφνικά ὄβλα δυσκόλεψαν τόσο; Ποῖός ἔφταιγε καί ποῖός ὄχι; Πάντως σίγουρα ὄχι αὐτά τά ἀδῶα παιδάκια της.

Ἄνοιξε καί διάβασε:

Βίος καί παρακλητικός κανὼν Ἁγίας Θεοδώρας Βασιλίσσης τῆς Ἄρτης!

Τά παιδικά εὐτυχισμένα χρόνια τῆς ἀγίας, τήν ξαφνική ὀρφάνια της, τήν προ-

Μάθε με νά ἀντέχω!

στασία του θείου της, τὰ πέρασε γρήγορα. Λίγα τῆς ἔλεγαν. Ὁ ἔνδοξος γάμος τῆς ἁγίας, ἡ ἐγκατάστασή της στό Δεσποτάτο τῆς Ἡπείρου, δέν τήν ἐντυπωσίασαν.

Σάν ἔφτασε στό ἐπόμενο στάδιο τῆς ζωῆς τῆς ἁγίας, σφίχτηκε ἡ καρδιά της. Ἄρχισε νά τή νιώθει πολύ γνώριμη.

Ἐγκυμονοῦσα τό πρῶτο της παιδί ἡ ἁγία, διώχθηκε ἀπό τόν ἴδιο τόν σύζυγό της, Μιχαήλ, ἐξ αἰτίας μιᾶς πανούργας γυναίκας, τῆς Γαγγρινῆς.

Τώρα εἶναι πού ἡ ζωή τῆς ἁγίας ξεπερνάει τὰ καθημερινά ὄρια ἑνός ἥρωισμοῦ· ξανοίγεται στά ὄρια τῆς ἀγιότητας. Τριγυρνάει στά ἄγρια Τζουμέρκα, ἄδοξη, ταπεινή, ἀνεξίκακη, παραδομένη στή θεϊκή Πρόνοια. Σά διαμάντι, λέει ὁ βιογράφος της, ἦταν ὀλοκλήρη.

Πέντε χρόνια μαζί μέ τόν πρωτότοκο γιό της τόν Νικηφόρο, ζεῖ σάν κυνηγημένη μέσα στό κρῦο, τόν καύσωνα, τίς μέρες, τίς νύχτες.

Δέ βαρυγκομάει, δέ βγαίνει ἀπ' τό στόμα της λόγος πικρός· μονάχα ἡ προσευχή εὐωδιάζει στά χεῖλη της.

Κι ὁ Θεός, πού ἀποσιρέφεται τό ἄδικο, δέν ἀργεῖ. Μέ τήν ἀγανάκτηση τοῦ λαοῦ τῆς Ἄρτας, ὁ Μιχαήλ μετανιώνει. Μετανιώνει βαδιά, εἰλικρινά. Απομακρύνει τή δόξια γυναίκα πού μέ μάγια τόν εἶχε τυφλώσει, καί μέ πόνο καί δάκρυα ἀναζητᾷ τή σύζυγο πού ὁ Θεός τοῦ εἶχε δώσει.

Τὰ λόγια του ἐπιβεβαιώνονται μέ τή ζωή του γιά τήν ὀλοκληρωτική του ἀλλήλαγή στή συνέχεια τοῦ βίου τους.

Κι ἐκείνη, πιό ἁγιασμένη τώρα, συγχωρεῖ τό σύζυγο· σκεπάζει καί προστατεύει ὅσο μπορεῖ τή γυναίκα πού ἔγινε αἰτία τῆς σκληρῆς δοκιμασίας της καί τὰ δύο παιδιά της.

Ὁ Θεός χαρίζει στή δική της οἰκογένεια ἄλλα τέσσερα παιδιά.

Ἡ ζωή της εἶναι πιά στήν τροχιά τοῦ οὐρανοῦ. Γεμίζει τόν τόπο πού ζεῖ μέ ἐκκλησίες καί μοναστήρια. Ἡ σκέψη της τρέχει ἀπό τό φτωχό στόν ἄρρωστο, στόν πονεμένο. Φροντίδα της ἡ εἰρήνη στό Κράτος, ἡ διατήρηση τῆς Ὀρθοδοξίας. Μέ ὅλες της τίς δυνάμεις ἀγωνίζεται.

Κι ὅταν ὁ Θεός καλεῖ τόν Μιχαήλ κοντά Του, ἡ Θεοδώρα δίνει τὰ πάντα στό Θεό! Ντύνεται τό μοναχικό ἔνδυμα καί καλύπτει μέ τήν ἀγάπη της ὅσους πονοῦν καί θλιβονται. Ἡ ζωή της εἶναι ἀπόλυτα μοναχική.

Τή μητρική καρδιά της, παραδομένη στό Θεό ὀλοκληρωτικά, τήν πληγώνουν καί οἱ σκληρές δοκιμασίες τῶν φυσικῶν τέκνων της. Παραμένει μέ τήν ἐλπίδα της ἀφημένη στά κύματα τοῦ θείου ἑλέους.

Εἰρηνικά παραδίδει τήν ἁγιασμένη ψυχή της στίς 11 Μαρτίου 1280. Ὁ Θεός τήν ἀμείβει, κάνοντας θαύματα μέ τή χάρη της.

Τώρα κρατάει τήν εἰκόνα τῆς ἁγίας, στό μέσα φύλλο, καί τήν ἀσπάζεται σεβαστικά. Μέ δάκρυα στά μάτια μονολογεῖ: Ξέρεις ἐσύ! Σκέπασε κι ἐμᾶς μέ τό ἔνδυμα τῆς στοργῆς σου.

Μάδε με νά ἀντέχω, ὅπως ἐσύ!

Ε. Βερονίκη